

Září 2023

PŘEDVOLEBNÍ SLOVENSKO A ZTRACENÁ DEKÁDA

Martin Zeman

Shrnutí

Jenom pár dní dělí Slováky od předčasných parlamentních voleb. Zatímco politickým diskusím dominuje zahraničně-politické směřování Slovenska, válka na Ukrajině a migrace, na ekonomická témata nezbývá příliš času. Jaký je život na Slovensku? Zvyšuje se životní úroveň? Dohání Slováci životním standardem průměr Evropské unie? A jak jsou na tom ve srovnání s Českou republikou?

Předvolební Slovensko

Zatímco ve volbách v roce 2020 nejvíce bodoval zakladatel hnutí Obyčajný ľudia Igor Matovič, kterému se podařilo získat voliče nespokojené s tehdejší politikou, dnešní předvolební situace je zcela odlišná. V letošních zářijových volbách je právě Robert Fico hlasem politického revanše. Plánovaná Ficova kontrarevoluce proti kabinetu Igora Matoviče, ale i proti prezidentce Zuzaně Čaputové, hrají prim v nadcházejících předčasných parlamentních volbách.

Politická situace na Slovensku je komplikovaná, nepřehledná a dlouhodobě chaotická. Politický souboj přešel dokonce do fyzické roviny, když premiér Matovič narušil tiskovou konferenci Smeru příjezdem v autě vybaveném reproduktory, což následně vyústilo ve fyzickou potyčku mezi jím a bývalým ministrem vnitra Kaliňákem. Tato vypjatá nálada vychází z témat voleb, kdy se řeší migrace, národovectví a samozřejmě válka na Ukrajině. Politici na jedné straně vykreslují předčasné volby jako jedinou možnost, jak zabránit nástupu proruských a fašistických stran a upozorňují mimo jiné na výrok z oslavy Slovenského národního povstání, kde místopředseda Smeru Ľuboš prezentoval osobitý výklad historie: „*Fašismus přišel ze Západu a svoboda vždy z Východu.*“ (Český rozhlas, 2023). Druhá strana zdůrazňuje hrozící rozpad tradičních slovenských hodnot, vliv americké ambasády a George Sorose na konkurenční politické strany a vměšování politiků do práce orgánů činných v trestním řízení.

Komentáře o tom, že Slovensko je na křižovatce, kdy se rozhoduje, zda bude součástí západu, anebo se stane satelitem Ruské federace, jsou však přehnané. Platí, že Slovenská republika v roce 2023 není tou stejnou, jakou byla v letech devadesátých. V tomto období hrozila zemi de facto demontáž demokratického systému. Tam Slovensko dnes skutečně není. Je však zřejmé, že současný styl předvolební kampaně vůbec neumožňuje umístit do centra politických diskusí témata zásadních ekonomických reforem.

Konstantní revoluce střídaná následnou kontrarevolucí, kdy se politické reprezentace zcela zásadně vymezují proti předchozím kabinetům, probíhá na Slovensku již od 90. let. První politická revoluce přichází po pádu trojnásobného předsedy vlády Vladimíra Mečiara (krom jiného spojovaného s únosem prezidentova syna do ciziny a následnými amnestiemi na tento čin, které vydal v čase, kdy měl pravomoci zastupujícího prezidenta), který byl vystřídán Dzurindovými pravicovými reformními vládami. Ty byly nahrazeny sociálně demokratickým politickým monopolem Smeru jenom krátce přerušeným vládou Ivety Radičové. Setrvání Smeru-SD na postu předsedy vlády trvalo s dvouletou přestávkou od roku 2006 až do roku 2020. Přerušila ho až celospolečenská nespokojenost po vraždách novináře Jána Kuciaka a jeho partnerky Martiny Kušnírovej, kdy po největších porevolučních protestech vyhrál volby Igor Matovič. K vítězství ve volbách mu zcela zásadně dopomohlo právě silné vymezení vůči Smeru-SD, které Matovič explicitně spojuje s mafií. Jeho vládě byla vyslovena důvěra 30. dubna 2020, ale již po 11 měsících podává demisi. Po rekonstrukci kabinetu vznikla vláda Eduarda Hegera, které byla vyslovena nedůvěra na konci minulého roku.

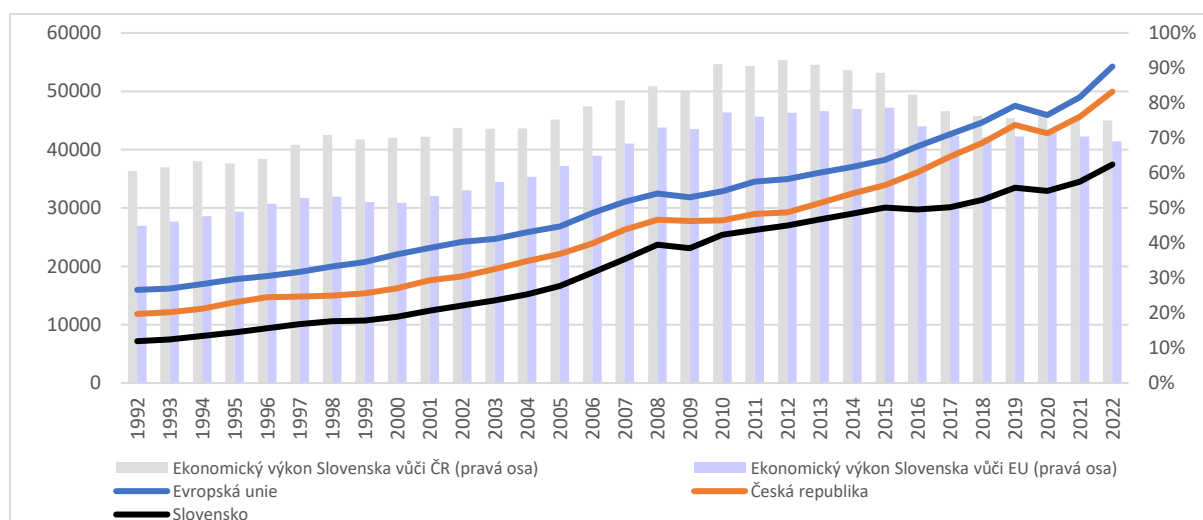
Kontrarevoluce v následujících dnech pokračuje novým dějstvím, jehož základní scénář bude vycházet z výsledků voleb, které se konají na konci září 2023. Příčiny tohoto neustálého politického pnutí mohou být různé, ale úzce budou souviset s ekonomickou situací Slováků a Slovenek. Podívejme se na základní determinanty ekonomické situace, které zcela zásadně ovlivní i ono samotné rozhodování v nadcházejících volbách.

Ztracená dekáda

Je jasné, že energetická krize a vojenský konflikt na Ukrajině zhoršují i na Slovensku ekonomickou situaci. Aktuální čísla růstu jsou však překvapivě lepší než průměr zemí Evropské unie. Slovenská ekonomika v roce 2023 sice zvolňuje svůj růst, ale hrubý domácí produkt stoupne o relativně slušných 1,2 % (průměr EU je 0,7 %, Česká republika má dokonce predikovaný pokles hospodářství). Slovenské domácnosti si v důsledku vysokých hodnot inflace a vyčerpání svých předcházejících úspor samozřejmě budou muset utáhnout opasky a snížit svou meziroční spotřebu. Na druhou stranu však reálné disponibilní příjmy mírně stoupnou a obdobně se očekává i růst úspor a počtu zaměstnaných. Relativně optimistické předpovědi týkající se roku 2023 však nepopisují dlouhodobý vývoj Slovenské republiky.

Zatímco v 90. letech nůžky mezi Čechy a Slováky byly relativně výrazně rozevřené, s příchodem milénia se pomalu rozdíl začaly vytrácet. Slovenská republika v tomto období využila vstupu do Evropské unie a s ním souvisejícího přílivu zahraničních investic. Současně byla tato období charakteristické progresivními socioekonomickými reformami v oblasti daňového a penzijního systému, ale i v oblasti školství a zdravotnictví. Ty se odrazily i v tempu hospodářského růstu. Nejvíce se Slovensko ve výšce HDP na osobu přiblížilo Česku v roce 2012, kdy dosáhlo 92 % ekonomického výkonu Česka. Od té doby slovenský ekonomický tygr zaspal a jeho výkon se od toho českého postupně vzdaluje (v roce 2022 již jenom 75 % ekonomického výkonu České republiky). Obdobné trendy jsou patrné i při srovnání Slovenska s výkonem průměru zemí Evropské unie. Je zřejmé, že růstový potenciál reform z přelomu milénia se již dávno vyčerpал a zdá se, že po roce 2015 zemi dochází dech. Konvergence směrem k rozvinutým státům je nahrazena mírnou letargií. Slovensko se dostalo do složité pasti ekonomiky středních příjmů, tedy do situace, kdy se ekonomika není schopná přeorientovat na výrobky s vyšší marží, a tedy se nezvyšuje produktivita práce. Postupně stále dražší pracovní síla zvyšuje náklady firmám, a to snižuje jejich zisk. A právě proto Slovensko dnes nedohání vyspělé země v Evropě. Navíc ho v HDP na obyvatele v paritě kupní síly předstihly v roce 2018 i ostatní země Visegradské čtyřky. Že by tato neuspokojivá čísla nastrovala diskusi o reformách, se říct také nedá. Ostatně v době revolucí a kontrarevolucí se komplikovaně hledá čas na systémové reformy. A tak země ztrácí čas již celou dekádu.

Graf 1: Ekonomický růst (HDP na osobu v paritě kupní síly, USD)

Zdroj: The World Bank, vlastní výpočty, 2023

Problém nedostatečného ekonomického růstu je navíc umocněn rozdíly mezi Bratislavou a východem Slovenska. Regionální rozdíly jsou zřejmé například na trhu práce kde nezaměstnanost atakuje 6 %. Zatímco západ vykazuje nejvíce neobsazených míst a zároveň nezaměstnanost je v Bratislavském kraji jenom ve výši 2,5 %, východ v čele s Prešovským krajem vykazuje až dvouciferní nezaměstnanost. Z pohledu mzdového ohodnocení je průměrný plat na Slovensku 1 419 euro, opětovně jsou však zřetelné vysoké rozdíly. Průměrná mzda v Bratislavském kraji dosahuje 1 737 euro, naopak na východě, konkrétně v Prešovském kraji, je to oproti hlavnímu městu o třetinu méně (Štatistický úrad SR, 2023). Velké rozdíly v regionální nezaměstnanosti a platovém ohodnocení jsou samozřejmě také problémem politickým. Ostatně to je taky vidět v až propastném rozdílu mezi názory velmi západní a liberální Bratislavy a zbytkem Slovenska.

Otázku životního stylu a základních ekonomických parametrů umocňuje v Bratislavském kraji blízkost rakouské metropole. Ostatně zatímco faktickým potvrzením dlouhodobě existujících rozdílů v rámci životní úrovně mezi Českou a Slovenskou republikou je vysoký podíl studujících a pracujících Slováků v Česku, v oblasti Bratislavy se v případě diskuzí o studiu nebo práci v zahraničí primárně skloňuje Vídeň. Téměř 17 % vysokoškolské populace studuje v zahraničí, což je po Lucembursku nejvyšší podíl ze všech zemí OECD (OECD, 2018). To generuje pro Slovensko další významný problém do budoucna, toho se ale předvolební diskuse téměř nedotkly.

Bohužel pro Slovensko současným tématem předvolebních kampaní nejsou reformy. Neprobíhá diskuse nad prorůstovými opatřeními, nad budoucí změnou struktury hospodářství, zaváděním nových technologií a transformací ekonomiky na vyšší přidanou hodnotu. Málo se diskutují příčiny pomalého dohánění životní úrovně a proč se země dostala v hospodářském růstu do slepé uličky. Předvolební diskuse nekonfrontují politiky ani s problematikou regionálních rozdílů. Východ Slovenska potřebuje restart, potřebuje investice a potřebuje inovativní firmy v perspektivních odvětvích. Ani reforma školství, která by řešila, proč tisíce Slováků odcházejí studovat a následně tvoří kvalifikovanou pracovní sílu v zahraničí, není zásadní předmětem kampaně. Ekonomická témata se z předvolebních debat vytratila zcela, a to i navzdory tomu, že výrazně stojí za současnou nespokojeností Slováků a Slovenek.

Zdroje

The world bank, 2023. GDP per capita, PPP—European Union, Czechia, Slovak Republic | <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=EU-CZ-SK>

Eurostat, 2023. Euro area unemployment.

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/17396142/3-31082023-BP-EN.pdf/24b6c427-dac2-84c2-618c-5981030f13bf>

Štatistický úrad SR, 2023. Nezamestnanosť v 1. štvrťroku 2023.

http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=xts.run&m=portal/cc.xts&gohome

OECD, 2018. Education at a Glance.

https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en#page231

Český rozhlas, 2023.

https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-volby-lubos-blaha-smer-mazurek-hlas-republika_2309120500_jgr

Autor

MARTIN ZEMAN

Analytik

Martin Zeman vystudoval Národohospodářskou fakultu a Fakultu podnikohospodářskou na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na VŠE také obhájil svou dizertační práci. Odborně se zabývá hospodářskou politikou, fiskální politikou a veřejnými financemi. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a publikuje komentáře v médiích. Několik let působil jako poradce ministryně a také v dalších institucích zabývajících se veřejnými financemi.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz